

Levéltári Szemle 2022/2. szám

A Levéltári Szemle 2022. évi 2. számának élén álló tanulmány (Oláh András Pál) egy a közelmúltban életbe lépett törvény apropóján is aktuális problémát, az ingatlan-nyilvántartási adatbázis pontosságát, az adattisztítás földhivatali és levéltári kérdéseit tárgyalja. A magyar levéltárügy egyik kiemelt feladatához a hungarikakutatáshoz kapcsolódik, ugyanakkor a magániratgyűjtés témakörét is érinti Schmidt Anikó írása, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárába került Konkoly-Thege családi iratokról szóló beszámoló. A közelmúlt (2020–2021) nagy közgyűjteményi kihívásáról, a koronavírus-járvány előidézte viszonyokról, s arról, hogy ez milyen válaszokat hívott elő az egyes intézményekben, szól egy négy tanulmányból álló blokk. Négy levéltártípus, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (Cseh Gergő Bendegúz), Budapest Főváros Levéltára (Fehér Csaba), a Magyar Nemzeti Levéltár egy megyei (Somogy) tagintézménye (Polgár Tamás), valamint egy felsőoktatási intézmény (BME) levéltára (Batalka Krisztina) ismertetőjéből megtudható, hogyan sikerült a levéltáraknak alkalmazkodniuk a megváltozott körülményekhez. Levéltártörténeti tárgyú Pálfi Ádám írása, amely a nagykőrösi levéltári iratanyag sorsát tárgyalja a II. világháború alatt és az azt követő években (1940–1951). Szálkai Tamás egy levéltáros útinapló – ezúttal – szakmai szempontú ismertetését adja közre Herpay Gábor tanulmányútjáról és a debreceni városi levéltár rendezési tervéről (1915) szólva. Új levéltári projektek és eredményeik, illetve új technológiák használata a tárgya a European Digital Treasures (Európa Digitális Kincsei) eredményeit ismertető írásnak (Szabó Dorottya), valamint az e projekt részeként megvalósult, s az 1828. évi országos összeírás mesterséges intelligencia támogatásával és önkéntesek segítségével végrehajtott feldolgozását célzó alprojekt bemutatásának (Szerényi Ildikó). A lapszám egy recenziót is tartalmaz, s a levéltári élet híreiből közreadott legfrissebb válogatással zárul.

Oláh András Pál: A termőföldek kapcsán felmerülő adattisztítási kérdések földhivatali és levéltári problémái

A 2021. január 1. napjától hatályba lépett, ún. osztatlan közös tulajdon megszüntetéséről szóló törvényként elhíresült jogszabály végre kísérletet tesz arra, hogy az ingatlan-nyilvántartási adatbázisban szereplő hibás vagy pontatlan tulajdonosi adatokat kijavítsa, bár egyelőre még csak a termőföldek vonatkozásában. Az adattisztításra azért van szükség, mert az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett tulajdonosi adatok nem a legpontosabbak, a pontatlan adatbázis következményeként pedig az egyes ingatlanok forgalomképessége csökkenhet, a földhasználat nehézkes, sőt adott esetben még az ingatlan-nyilvántartás közhitelességének elve is csorbulhat.

A szerző az erre irányuló munka vázlatos ismertetéseként az adatfeltárási vagy inkább adattisztítási eljárás földhivatali, valamint levéltári problémáit járja körbe.

Schmidt Anikó: A Konkoly-Thege család iratanyaga

A külföldön őrzött, jelentős értékkel bíró irathagyaték 2021-ben került a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárába. Az iratanyag legrégebbi fennmaradt darabjai a 14. századhoz köthetők. A dokumentumok alapos betekintést nyújtanak a család történetébe, sok esetben – házasságok révén – más családokra vonatkozó információkat is megőrizve. Az iratanyag rendezése során – ahol lehetett – megőrizték a család által kialakított rendet, ettől csak ott tértek el, ahol az szakmailag indokolt volt. A középkori oklevelek leválasztását követően két sorozatot hoztak létre. Az egyik az eredeti iratokat, míg a másik a 20. századi másolatokat tartalmazza. A tervek szerint ehhez fog később kapcsolódni egy harmadik sorozat is, amely a már a levéltár birtokában álló, a családra vonatkozó iratokat fogja magában foglalni. A bekerült irategyüttes az elmúlt évtizedek legnagyobb értékkel bíró magánirat ajándékozása.

Cseh Gergő Bendegúz: Levéltár Covid idején. Járványkezelés, szolgáltatások, ÁBTL

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára lényegében a Covid-járvány kitörésével egy időben kezdte meg új intézményfejlesztési stratégiájának végrehajtását, amelynek tartalmát nem, ám prioritásait mindenképpen átszabta a pandémia. Elsődleges céllá vált annak az informatikai rendszernek a biztosítása, amely lehetővé tette az otthonról végzett munka mellett, a kutatói igények és az állampolgári megkeresések online kiszolgálását is. A több lépésben megvalósított fejlesztéseknek hála 2022 nyarára az említett területek mindegyikén megindulhatott az intézmény új e-szolgáltatása. A járványhelyzet egyúttal jó lehetőséget adott arra is, hogy a levéltár épülete komoly energetikai megújuláson eshessen át. A rendkívüli időszak megmutatta, hogy számos területen az online megoldások hosszabb távon is kiválthatják a személyes jelenlétet.

Fehér Csaba: Ügyfelek, kutatók, média. Budapest Főváros Levéltára kommunikációs stratégiája a pandémia idején (2020–2021)

A pandémia időszakában Budapest Főváros Levéltárának gyorsan kellett lépéseket tennie a munkafolyamatok teljes otthoni megszervezésére. Ez kompromisszumokkal járt, hiszen számos tervezett feladat nem valósulhatott meg, míg más területeken a felszabadult munkakapacitások lehetővé tették a komolyabb előrelépést. Így például jelentős mértékben felgyorsult a korábban digitalizált állományok visszaellenőrzésének és rendszerezésének megvalósítása. A kutatási megkeresések egyre jelentősebb aránya jelentkezett az online térben. Ezzel párhuzamosan olyan új kezdeményezések szolgálták a kutatókkal való kapcsolattartást, mint a Hívd a levéltárost! szolgáltatás elindítása. Voltak azonban olyan, korábban jól működő területek is, amelyek átmenetileg teljesen háttérbe szorultak, mint például a rendezvényszervezés, valamint a kiállításrendezés.

Polgár Tamás: Egy megyei levéltár a Covid alatt. Az MNL Somogy Megyei Levéltára a járványhelyzet idején

A Covid-járvány a megyei levéltárak életét is fenekestül felforgatta. Esetükben a pandémia első hullámakor egyéni kérelemre engedélyezhettek otthoni munkavégzést. Voltak olyan levéltárak, ahol ezzel szinte mindenki élt, s olyanok is, ahol csak nagyon kevesen. A kutatói

megkeresések részben, az ügyféligények kiszolgálása viszont teljes egészében online térbe költözött ebben az időszakban. Negatív változást jelentett a korábban személyes jelenléttel megvalósuló rendezvények szinte teljes elmaradása. Ugyanakkor ezt némiképp ellensúlyozni lehetett internetes megoldásokkal, ami olyan jól működő megoldások életre hívásához vezetett, amelyek a járványhelyzet lecsengését követően is beépültek a megyei levéltárak mindennapjaiba.

Batalka Krisztina: Vírus üzemmódban a BME Levéltár

A járványhelyzet időszakában a Műszaki Egyetem levéltárának munkatársai is több esetben otthoni munkavégzésre kényszerültek. Ez együtt járt az elvégzendő feladatok átstrukturálásával, s a kooperálás online csatornáinak kiépítésével. Számos fontos projektje a levéltárnak, így például az öregdiákok körében folytatott oral history gyűjtések, szükségszerűen leállt. A vírushelyzet ugyanakkor új kezdeményezéseket is életre hívott. A levéltár összegyűjtötte a Covid-járvánnyal összefüggésben megjelent egyetemi dokumentumokat, s az így létrehozott virotéka felállítása kapcsán ösztönözték az egyetem polgárait arra, hogy valamilyen módon dokumentálják az őket ért változásokat, s az elkészült feljegyzéseket, dokumentumokat adják levéltárba. A rendkívüli helyzet ugyan számos változást hozott, ám köszönhetően a biztos infrastrukturális háttérnek is, a munka töretlenül és eredményesen zajlott ebben az időszakban is.

Pálfi Ádám: Egy viharos évtized. A nagykőrösi levéltári iratanyag sorsa a II. világháborúban és azt követően (1940–1951)

A II. világháború során számtalan értékes iratanyag pusztult el vagy került idegen országba. Sok esetben még az eltűnés és a megsemmisülés körülményeit sem ismerjük pontosan. Ritkaságszámba megy, ha egy intézmény gyűjteménye teljes egészében átvészeli ezen időszakokat és még a története is jól dokumentált. A kevés kivételek közé tartozik a nagykőrösi levéltári iratanyag, amely bár 1940–1950 között többször sodródott a pusztulás szélére, azonban a szerencsés körülményeknek, illetve Balanyi Béla levéltárnok erőfeszítéseinek köszönhetően máig fennmaradt. Az iratanyag nemrégiben újabb költözésen esett át és immáron teljes egészében a Pest Megyei Levéltár anyagának részét képezi.

Szálkai Tamás: „mennyivel megbecsülendőbb az írásban fennmaradt források anyaga...” – Herpay Gábor tanulmányútja és a debreceni városi levéltár rendezési terve (1915)

Debrecen város új polgármestere, Márk Endre 1915-ben felkarolta az elhanyagolt városi – újabbkori dokumentumokat tartalmazó – irattár rendezésének ügyét. Ugyanakkor megnyitották a kutatók előtt az úgynevezett „titkos levéltárát”, azaz a kiváltságleveleket és a település külsőségeire vonatkozó dokumentumokat tartalmazó irategyűjtést, amelyet viszont példás rendben őriztek. A két gyűjtemény egyesítését is megvalósították. Tagányi Károly országos levéltárnok javaslatára pedig Herpay Gábor levéltárost tanulmányútra küldték, hogy megtekintse az Osztrák–Magyar Monarchia három legmodernebb levéltárát, aki eközben

kidolgozta a városi archívum rendezési tervét. A tanulmány mellékletében a tanulmányútról készült jelentés beszámolójának első – a levéltárak szerepét méltató – része olvasható.

Szabó Dorottya: European Digital Treasures – Új perspektívák a digitális világban

2018-ban a Magyar Nemzeti Levéltár egy négyéves nemzetközi projekthez csatlakozott, amely a European Digital Treasures (Európa Digitális Kincsei) címet viseli és az Európai Unió által életre hívott Creative Europe program részfinanszírozásában valósult meg. A vállalkozás nemzetközi konzorciuma olyan levéltári forrásokat mutat be – jellemzően digitálisan –, amelyek történelmi kontextusba helyezve egyrészt magával ragadó, megrázó történeteket „mesélnek el” közérthető módon, másrészt a közös európai történelem-értelmezés mátrixában összekötik a földközi-tengeri, az ibériai, a közép-európai térség történeti iratait a skandinávval. Mindezt úgy teszi, hogy az üzenetek a nem szakavatott közönséghez is eljussanak, különös tekintettel azokra a korosztályokra, amelyek mintegy „vakfoltként” léteznek a levéltári életben: a fiatalok és az aktív nyugdíjasok körére. Az elmúlt évek nemzetközi tapasztalata szerint ugyanis, bár több ismert európai közgyűjteményi portál is elérhető a nagyközönség számára, de ezek az online gyűjtemények mégis zártak maradnak a nem szakavatott felhasználók körében. Ezt próbálja a projekt a maga eszközeivel orvosolni. A tanulmány megírásának idején még folyamatban lévő projektről szóló összegzés a nagyszabású munka első három és fél évét vázolja fel, s az utolsó fél éves időszakban, 2022 második felében beérő eredményeit mutatja be.

Szerényi Ildikó: Az 1828. évi országos összeírás feldolgozása mesterséges intelligencia támogatásával és önkéntesek segítségével

A 2021. év folyamán a Magyar Nemzeti Levéltár a European Digital Treasures (Európa Digitális Kincsei) nemzetközi projekt keretén belül nagyszabású, innovatív önkéntes programot valósított meg. A programra jelentkezők eddig egyedülálló módon vállalhattak részt a levéltár szakmai munkájában, az 1828-as országos összeírás kézírásfelismerés alapján kereshetővé tett adatbázisának előkészítésében, értékes és pótolhatatlan támogatást nyújtva ezzel egy állami kulturális intézménynek. A tanulmány e vállalkozás tapasztalatait összegzi.